

Đồng Tháp Ngày Xưa

Ngọc Hạnh

Mùa Đông Hoa Thịnh Đốn năm nay được thiên nhiên ưu đãi chỉ có một trận tuyết nhỏ đầu mùa còn thì trời lạnh khi nhiều khi ít. Có đôi khi âm u cả ngày buồn hiu vì “mây xám phủ ngang lưng trời”. Phần lớn nắng vàng óng ả tươi vui phủ lên vạn vật. Tuy nắng đẹp như mùa Xuân nhưng không ấm nhất là khi có gió lớn thăm viếng càng tẻ hơn, giá rét mùa đông tăng thêm. Các cành cây rung chuyển theo gió ngã nghiêng, cây gãy, cành rơi, mất điện... Hôm nay trời trong, nắng thật đẹp như đem niềm vui đến khắp nơi nhưng Vân cũng chẳng đi đâu vì bên ngoài gió và rét quá. Ngồi trong nhà ấm áp Vân băng khuâng nhớ lại cách đây vài hôm trong buổi họp mặt mừng sinh nhật phu quân chị bạn, ông nhà báo quen cho Vân biết tin tức ông chú họ mất liên lạc từ 1975. Vân thật sự ngạc nhiên và vui mừng biết được tin chú. Càng vui hơn khi sau này chú cho hay gia đình đang sống bình an ở Úc Châu đất rộng, tình nồng, dân Úc hiếu khách ấm áp thân tình. Bao kỷ niệm ngọt ngào lúc trẻ khi sống quê nhà lần lượt hiện ra trong trí Vân như cuốn phim quay chậm.

Thời xưa Ba chú và ông Nội Vân là hai trong những nhà nho, nhà thơ vùng chợ quận Cao lãnh trừ phú thuộc tỉnh Sadéc. Nay địa phương này đã đổi tên thành tỉnh Đồng Tháp. Hai ông khi gặp nhau chuyện trò, bình

phẩm thơ văn có vẻ tâm đắc lắm. Vân gọi ba chú là ông Hai. Theo Vân vùng chợ quận nhà ông Hai to và đẹp nhất, có hàng rào sắt bao quanh, sân rộng, cổng to... Nhà ông bà Ba gần Cầu Kinh cũng to, đẹp nhưng bề ngang không rộng bằng nhà ông Hai, theo sự hiểu biết Vân thời bấy giờ. Ông còn làm chủ nhiều căn phố gần chợ lồi vào nhà thương Cao lãnh. Chú là con trai duy nhất và con út ông bà Hai ngoài hai người chị lớn hơn chú nhiều tuổi. Chú và Vân học cùng trường nhưng khác lớp. Hai nhà cách nhau một quãng đường mãi đến khi hồi cư sau mấy năm chạy giặc mới ở gần nhau cùng một dãy phố, chỉ cách nhau một căn mà thôi. Bà Hai và bà nội Vân thường qua lại chuyện trò hoặc gọi nhau cùng đi chợ, nơi chỉ cách nhà căn phố lâu.

Có lẽ quý vị ngạc nhiên tại sao đang ở nhà cao cửa rộng 2 gia đình phải tản cư và lúc trở về lại sống trong căn phố nhỏ. Trên đời có nhiều bất ngờ không mấy ai đoán trước được nhất là trong thời ly loạn. Thời gian ấy Vân không nhớ đích xác năm nào, lính Tây cách vài ngày mang súng hùng hổ đi tìm bắt Việt Minh. Những vị này ban ngày không biết ở đâu nhưng đêm về thì đến khu phố chợ và khu dân cư rải truyền đơn kêu gọi bãi thị, không cho nhóm chợ, không cho học sinh đến trường, chặn dân ngoại ô không cho đem thực phẩm vào chợ bán, đốt nhà theo kế hoạch tiêu thổ kháng chiến... Sáng ra lính Tây trong đồn ruộng bố đi kiếm bắt Việt Minh nhưng họ đã đi hết. Những người trai trẻ, các thiếu nữ, các ông trung niên bị Tây bắt vào đồn nhốt để điều tra tìm thủ phạm các vụ phá hoại... Dân chúng sợ hãi cả hai bên. Không thể sống trong tình trạng bất an, thiếu thực phẩm nên ông bà Hai, gia đình Vân, dân chúng lần lượt và lặng lẽ rời bỏ phố chợ tản cư về thôn quê ở nhờ với họ hàng. Vật chất tuy thiếu thốn, không tiện nghi nhưng đỡ lo Tây hay Việt Minh bắt. Gia đình chú và Vân tản cư mỗi người một nơi. Người thành thị cũng mặc quần áo màu sậm như nâu hay đen vừa tránh máy bay, vừa hòa đồng với dân thôn quê.

Khi tình trạng khả quan hơn ông bà Hai hồi cư trước và lúc Vân trở về chú đã đi học xa. Mãi mấy năm sau mới gặp lại khi chú và cháu cùng học Đại học Văn Khoa Saigon. Chú có gia đình và phu nhân chú là cô họ Vân. Ngôi nhà to đẹp ông Hai có tường dày 30 phân bị Tây đặt mìn phá hủy vì Việt Minh dùng làm nơi trú ẩn để bắn phá đồn Pháp, kho lúa cũng bị đốt nhưng còn kịp di dời được phần lớn vì lúa cháy âm ỉ rất chậm. Sau 1975 chú cho con trai vượt biên trước. Em định cư Úc, đi học, tốt nghiệp đi làm, bảo lãnh cô chú theo diện đoàn tụ gia đình. Giờ cháu Nội Cô chú đã tốt nghiệp y khoa, nói tiếng Việt giỏi. Cô chú nghỉ hưu đã mấy năm nhưng chưa một lần trở về thăm quê hương dù rất nhớ họ hàng, bà con. Lúc tản cư theo chú, thật hãi hùng. Ông Hai từ một nhà giàu trở thành trắng tay không lợi tức, không ai đóng tiền nhà hay đóng lúa ruộng cho. Ông nội Vân cũng thế, đã đi chạy giặc còn bị ăn cướp. Dân không có việc làm, không ai thuê mướn, đói rú nhau làm bậy, nhưng ông Vân đâu còn tiền. Tài sản, nhà cửa ruộng vườn mất ai cũng tiếc, xót ruột lắm nhưng nghĩ lại tình trạng chung đất nước trong thời chiến tranh mà thôi. Đồng bào miền Bắc bỏ tài sản di cư vào Nam tìm sự bình an và đã gây dựng lại sự nghiệp tốt đẹp hơn trước.

Phản gia đình Vân tản cư sau khi ông Nội bị Tây bắt về bót một ngày. Ông tản cư về một làng trong vùng Đồng Tháp xa thành phố, nơi nhà dân cư cất dọc theo bờ sông sâu nước chảy, phía sau nhà toàn đồng ruộng mênh mông bát ngát, cò bay thẳng cánh. Nội có nhà có đất ở đây, có người cháu và quen biết thân tình với những nông dân sống lâu năm nơi đây. Ngoài ra còn có những người thuê đất Nội trồng lúa từ nhiều năm trước, họ hiền lành chất phác. Người cháu trông nom, quản lý nhà cửa khi Nội đi vắng. Sau này Việt Minh mượn nhà làm cơ quan, Tây đi ruộng đốt cháy một phần. Nội về chợ ở một thời gian đến khi chợ quận không còn an toàn phải trở về Đồng Tháp sửa căn nhà cháy ở tạm. Ông bà cho đào hầm trốn đạn. Mỗi khi nghe tiếng máy bay ù ù trên trời là cả nhà chui xuống hầm núp, đợi chúng bay khỏi một chốc lát mới dám leo lên. Thời kỳ loạn lạc đó

nông dân chẳng dám ra đồng trồng lúa nhiều như xưa nên kho lúa cũng trống rỗng. Lâu lâu tàu Tây đi tới các ngoại ô kiểm VM, thấy thanh niên thì bắt nên nông dân cũng lo trốn lính Tây, không dám ra đồng cày cấy như xưa. Bình thường vào dịp nghỉ hè anh em Vân về Đồng Tháp thăm Nội, ở chơi từ 1 tuần đến 10 ngày. Vân nhớ những đặc điểm Đồng Tháp như sau, dĩ nhiên không giống ngày nay có nhiều thay đổi mới mẻ nhờ hết chiến tranh loạn lạc.

Rừng Tràm:

Thời gian tản cư Vân về Ngoại vì khí hậu mát mẻ nhiều cây trái, thực phẩm, thỉnh thoảng mới đi Đồng Tháp thăm Nội. Phải đi ban đêm và bằng thuyền và mất khoảng 2, 3 tiếng. Sau này có đường xe hơi chỉ mất hơn 30 phút. Nếu đi ban ngày nghe máy bay Pháp ù ù trên trời, phải ngừng thuyền lại, tìm chỗ núp. Đến nhà rồi thuyền đem dầu trong rạch ở rừng tràm xéo xéo sau nhà. Ông Nội Vân có rừng tràm khá rộng, thân cây thẳng, vỏ cây có nhiều lớp trắng trắng bao quanh, lá xanh um. Cây tràm khi lớn có thể làm cột nhà, cây cảnh nào chết thì cưa làm củi đốt. Cũng là nơi ẩn trốn giặc Pháp an toàn. Khi chúng đi ruộng bốt, hầm hầm sát khí. Vân chỉ nghe nói lại, thật ra Vân trốn mật tiêu đâu có thấy ông Tây nào. Họ ở đầu này mình ở đầu kia tha hồ tìm. Nơi đây cũng là nơi những đàn cò nghỉ ngơi về đêm.

Sáng sáng từ rừng tràm hàng ngàn con cò trắng tung cánh cùng bay về một hướng kiếm ăn. Chiều 5, 6 giờ chúng trở về hàng đàn, trắng xóa một vùng. Nếu thuyền đi ngang vùng đồng ruộng trồng trãi khi lúa vừa gặt xong nước còn ẩm ướt chút ít sẽ thấy vô số cò các loại, cò ma ốm nhách cổ cao nhòng, lông trắng xóa, cò hương với đôi chân khăng khiu, đi lom khom, mỏ dài dài và nhọn, cò xanh, cò lép nhỏ bé hơn đồng loại... Đàn cò ngủ trong rừng tràm là cò trắng.

Ngoài cò còn có con diệc, lông xanh cao to hơn cò. Đồng Tháp ban ngày nóng nhưng nhờ rừng tràm cũng mát bớt. Ông nội Vân trồng mấy cây tràm riêng lẽ gần bờ kinh, là bến ghe lườn đậu để chở lúa từ ruộng về kho hàng năm. Nơi đó có cái nhà bé bé chằng mấy cái võng để nghỉ trưa, có gió mát, có bóng cây, nằm trên võng đọc sách cũng thú lắm. Từ đó đi quá một chút qua cây cầu nhỏ có thể vào rừng tràm. Trẻ con trong xóm hay vào đó tìm tổ chim hay bẫy bắt chim và cũng là nơi trú ẩn của chồn. Chúng trốn trong rừng tràm chờ tối ra bắt trộm gà vịt trong chuồng.

Cá:

Vùng Đồng Tháp nổi tiếng nhiều cá. Nước dưới kinh trong vắt thấy rong rêu tận dưới đáy, thấy cá to bé bơi lội nhõn nhõn đẹp lắm. Tuy thế câu cá không ăn mỗi, nó bơi nơi khác, tránh né miếng mồi, nếu thả miếng mồi khơi khơi không móc vào lưỡi câu, chúng tranh nhau ăn. Mỗi khi thò xuống nước rửa tay là cá chớt, cá lòng tong bu quanh, nhiều lắm nhưng toàn là cá nhỏ. Vân chợt nhớ người ta hay máng người không danh phận còn đi phá rối kẻ khác là "*đồ lòng tong lục chớt chọc gậy bánh xe*". Cá linh nhiều lắm. Chúng bơi từng đàn nhứt là vào mùa nước. Có những xuống bán cá linh tươi cá còn sống chứa cái chậu to. Họ vừa bơi xuống dưới sông vừa rao lớn "*Cá linh, ai mua cá linh hôn...*". Dân mua để ăn và để làm mắm và nước mắm.

Ngoài ra mấy ông điền chủ thường đào kinh từ sông lớn sâu vào phần đất của mình để có thể chở lúa từ ruộng về nhà, dài ngắn tùy theo thửa ruộng mình làm chủ, nhanh và nhiều hơn chở lúa bằng xe bò. Đầu con

kinh họ chặn ngang để mấy rọ to đường kính từ 2m-3m. Cá thay vì bơi ra sông thì chui vào rọ và ở lại đó đến khi đủ lớn sẽ có lái buôn đem ghe đến cân mua. Trước kia ông của Vân cũng có rọ cá lóc, cá rô, cá trê. Chúng chui vào theo đàn và từng loại riêng biệt. Phải cho chúng ăn hàng ngày. Tới giờ cho cá ăn trông cũng vui mắt. Chúng há miệng quẫy đuôi, tranh mồi. Có cái cầu nhỏ bắt từ bờ ra mỗi rọ để cho cá ăn. Khi có khách muốn ăn cá chỉ dùng vợt xúc lên là được, không cần phải xuống nước Dân chung quanh trong vùng muốn bắt cá sáng sớm đi dọc theo kinh đào thế nào cũng bắt được vài con hay hơn đủ ăn cho một ngày. Đêm khuya sương xuống cá phóng lên cao hay trường lên bờ ruộng, vũng nước tìm mồi và chưa kịp trở lại con kinh, mắc kẹt trên bờ bị bắt. Nông dân ở lâu có kinh nghiệm, biết khúc kinh nào cá hay trường lên thường lá cá lóc, cá rô, nhất là vào mùa lúa chín. Có khi bắt được rùa, con to con bé. Có người ăn thịt có người nuôi chúng trong cái hồ nhỏ hay đem bán cũng chẳng được bao nhiêu tiền. Nước vùng Đồng Tháp tuy trong leo lẻo tưởng ngon lạnh hoa ra chua loét, không uống được, là nước phèn. Dân dùng nước mưa.

Hoa Súng:

Tháp Mười có hoa súng mọc từ dưới nước, lá hình tròn nằm sát mặt nước đường kính khoảng 3 hay 4 tấc. Hoa súng nhỏ và cũng đẹp tuy không đẹp bằng hoa sen, có màu trắng, hồng nhạt, hồng đậm. Cũng có hoa màu xanh nhạt nhưng ít thấy. Hoa súng mọc trong đầm lầy vùng Đồng Tháp nhiều lắm nhất là vào mùa nước, hoa nở rộ trắng cả đầm. Cọng súng dài độ 1 mét đến-4 mét, nước ngập tới đâu, súng mọc theo tới đó. Người ta dùng nấu canh chua, canh tôm hay làm gỏi tôm thịt cũng ngon. Thường người địa phương khoan 10, 15 cọng hoa súng thành vòng tròn nhỏ, chõ ra chợ bán. Những cọng súng có hoa mới ngon, mềm. Cọng hoa súng chứa nhiều nước, khuẩn nặng nhưng bán chẳng được bao nhiêu tiền so với hoa sen là loài hoa quý

vùng Đồng Tháp: *"gần bùn mà chẳng hôi tanh mùi bùn..."*

Hoa sen Đồng Tháp:

Người ta nói vùng đồng bằng Cửu Long không nơi nào nhiều hoa sen bằng Đồng Tháp và hoa sen là Quốc hoa Việt Nam. Vân không biết đó có đúng không nhưng Đồng Tháp có nhiều đầm hoa sen nằm bên đường đi từ Cao Lãnh đến Đồng Tháp, dù đi thuyền hay đi đường bộ đều thấy. Các đầm sen cách con đường 5, 10 mét hay có khi sát bên đường. Lúc Vân nhỏ sen mọc tự nhiên trong các đầm nhưng nay người ta trồng để kinh doanh nên chung quanh đầm được giữ gìn sạch sẽ hơn, không có cỏ dại như cỏ năng, lác. Hoa sen có nhiều màu, hồng, trắng, xanh nhạt, tím, Sen hồng và sen trắng nhiều hơn cả. Dù màu gì nhụy sen vẫn màu vàng, thơm nhẹ, mỏng manh dễ thương và Vân chợt bài học thuộc lòng hồi tiểu học:

*Trong đầm gì đẹp bằng sen,
Lá xanh bông trắng lại chen nhụy vàng...*

Sen có ích từ lá đến ngọn. Củ sen hầm thịt sườn rất ngon, ngó sen làm gỏi tôm thịt cũng hấp dẫn, hoa sen thì ai cũng biết công dụng. Ngày xưa Vân thường thấy các cô hàng hoa sáng sủa chất đầy hoa sen ở 2 giỏ gánh kít đi bán rong theo vỉa hè đường Lê Lợi, Nguyễn Huệ Saigon. Ngoài ra hoa sen được bán ở sạp hoa to nhỏ các chợ. Lá sen dùng gói hàng hay nấu ăn (cơm nếp gói lá sen) Hạt sen trẻ con thích lắm, ăn sống khi còn tươi, già phơi khô nấu chè, hầm với gà và thuốc bắc. Cái tim sen đắng chát có thời kỳ được trọng đãi, thiên hạ dùng làm thuốc cho ngủ ngon và hạ áp huyết (xuyên tâm liên) nay không nghe ai nhắc đến nữa có lẽ kết quả không tốt như mong ước. Không biết hoa sen tươi tốt được mấy ngày nhưng đầm sen lúc nào cũng nào cũng có hoa, đúng mùa hoa nở rộ đầy đầm rực rỡ cả vùng, hương thơm nhẹ nhàng nhưng khi sen tàn chỉ còn gương sen, hoa rải rác đó đây mà thôi. Nhưng quý vị ơi, đầm sen thường có đĩa cần hút máu đau lắm nên người ta hái sen bằng cách ngồi chiếc thuyền con. Vân nghe nói Đồng Tháp có rắn độc nhưng Vân chưa thấy con rắn nào. Thấy các con trâu to trầm mình dưới nước buổi trưa nắng nóng.

... Thời gian tản cư là thời kỳ khó khăn bi đát cho nhiều gia đình nhưng trẻ con vô tư, không hiểu sự lo âu phụ huynh. Anh em Vân còn theo con người bà con xem thả diều, đá cá thia lia, đá gà hay xem người bắt cá, hái hoa và cắt gương sen. Thỉnh thoảng chun xuống hầm núp trốn máy bay hay ra vườn trà trốn lính Tây cũng không làm Vân quan tâm lo nghĩ.

Giờ những người thân yêu không còn nữa, quê hương cách xa ngàn dặm, khi nhớ lại Vân chỉ còn biết cảm ơn quý bà con thân quyến nơi quê nhà. Vân kính mến cảm ơn quý Thầy Cô giáo cũ dù các vị còn mạnh khỏe hay đã qua đời, Vân trân trọng cảm ơn tất cả các bà con thân hữu đã giúp đỡ cứu mạng gia đình và Vân trong thời kỳ loạn lạc khó khăn. Xin tha thứ nếu Vân vì vô ý có những lời nói hay việc làm thương tổn, đau lòng những người Vân quý mến. Cầu xin tất cả luôn an vui, hạnh phúc và đất nước được an lạc thái bình.

Ngọc Hạnh
Tháng 2/2017